

Іван ОЛІЙНИК

здобувач вищої освіти 2 курсу ОС «Бакалавр»
спеціальність 014 «Історія»

Науковий керівник: **Тетяна СУЛЯТИЦЬКА**

канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри політології та філософії,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАВА І МОРАЛІ ЯК РЕГУЛЯТОРІВ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Взаємозв'язок права і моралі є досить складною та багатогранною проблемою в галузі права. Існують різні підходи до розуміння цього взаємозв'язку, але загалом приймається ідея, що право та мораль є двома основними регуляторами суспільних відносин. Зазначена тематика знайшла висвітлення у працях Бондара Ю. М., Денисенка В., Джолоса С. В., Євхутич І. – М., Єлманова О. М., Кельмана М. С., Кривоноса Р. А., Малахіва В. А., Самолюк Ю. М., Сидоренка О. М., Скакун О. Ф. та ін. Мета роботи полягає у тому, щоб визначити взаємозв'язок права і моралі як регуляторів суспільних відносин.

Питання про взаємозв'язок між правом і мораллю здавна привертало увагу вчених, філософів та правників. Ці два регулятори суспільних відносин мають значний вплив на життя людей, оскільки вони допомагають установлювати межі поведінки та встановлювати правила, які мають дотримуватися кожним громадянином. В свою чергу, українськими дослідниками виноситься думка, що в сучасному правознавстві немає нездоланих перешкод між правом та мораллю, проте вони й не збігаються [1, с. 120]. Мораль, як регулятор поведінки людей, передбачає встановлення стандартів, які базуються на наших переконаннях та цінностях. Значну роль вони відіграють й у процесі правозастосовної діяльності під час вирішення конкретних юридичних справ [9, с. 8].

Наприклад, у багатьох країнах існують правила, які забороняють вбивство та крадіжку, оскільки ці дії порушують моральні принципи та цінності, які вважаються важливими у цих країнах. Д. Ллойд, відомий британський політичний діяч, наголошував, що правові системи підтримують моральні принципи в суспільстві, а моральний обов'язок в підкоренні закону займає важливе місце під час встановлення його авторитету, а також забезпечення його підтримки без використання примусу [7, с. 65]. З іншого боку, право як регулятор суспільних відносин, має на меті регулювання поведінки громадян згідно з державними законами та правилами. Якщо людина порушує ці закони, то її можуть покарати штрафом, ув'язненням або іншими способами. Як підкреслює професор кафедри теорії, історії та філософії права М.С. Кельман, де не вторгаються у чужу свободу, чужі права та інтереси, там немає й підстав для правового втручання [6, с. 76]. Проте, місце примусу, ми знаходимо й в моралі. З огляду на деонтологічну етику І. Канта, моральна ідеологія сприймається певною мірою як внутрішня система насильства: моральні вчинки не повинні контролюватися власними прагненнями та бажаннями [2, с. 183].

Право та мораль – це два основні регулятори поведінки людей у суспільстві. Вони різними способами соціалізують особистість, чим зменшують рівень природної агресивності, контролюючи природний інстинкт та пристрасть, яка спонукає людей до низки небезпечних для всього людства діянь [3, с. 39]. Хоча, іноді, можуть виникати ситуації, коли вони не збігаються, як правило, право та мораль доповнюють один одного. Першим прикладом, коли право та мораль збігаються, можна назвати заборону насильства та пограбування, адже вона відповідає загальним принципам, таким як повага до прав людини та її майна. Другим прикладом є законодавство, що забороняє дискримінацію на основі раси, національності, статі та інших ознак. Як мораль, так і право – вміщують в собі складну структуру, до складу якої відноситься: громадська свідомість, низка суспільних відносин, загально значима діяльність, нормативна сфера [4, с. 34].

Важливо підкреслити й ті випадки, коли право та мораль не збігаються. Перший випадок, коли право та мораль не збігаються – це ситуація, коли закони

дозволяють дії, які суперечать загальним моральним принципам та цінностям. Наприклад, деякі країни дозволяють полігамію, тобто шлюб з кількома жінками. Також, існує ідея того, що право, яке характеризується моральністю є помилковим, адже це призводить до того, що воно перестає бути правом.

Схожа думка існує й щодо моралі, адже весь процес супроводжується її юридизацією [10, с. 415]. Також, мораль може доповнювати право та допомагати у вирішенні суспільних проблем, які не регулюються законами. Рівень ефективності права контролюється тим, наскільки повно йому вдається відображати й охороняти моральні засади суспільного життя [8, с. 22].

Взаємозв'язок між правом та мораллю полягає у тому, що право, зазвичай, базується на моральних принципах та цінностях. Наприклад, більшість законів, що стосуються прав людини, мають своє коріння в моральних переконаннях про справедливість та рівність. Історія багатьох цивілізацій демонструє нам той факт, що мораль не може існувати без права, оскільки немає моралі без свободи, а свободи – без правового забезпечення її гарантій [8, с. 36]. Також, моральні стандарти можуть змінюватися залежно від зміни соціального контексту, інтерпретації релігії та наукового прогресу. Особливість моралі – в тому, що їй потрібно автономне встановлення та виконання «обов'язку заради самого обов'язку» – без залучення будь-яких зовнішніх розрахунків, впливів, нагород [5, с. 91]. Слід зауважити, що право та мораль є не тільки регуляторами суспільних відносин, але й інструментами захисту прав та свобод громадян. Щоправда, ще жодному суспільству в нашій історії не вдалося досягти абсолютної гармонії між правом та мораллю [11, с. 116].

У підсумку, можна зробити висновок, що право та мораль є важливими регуляторами суспільних відносин, які взаємодіють між собою та можуть доповнювати один одного. Вони залежать від багатьох факторів, включаючи історію, культуру, традиції та релігійні погляди суспільства. У випадках конфлікту між ними, важливо знайти компромісні рішення, які б задовольняли і моральні, і правові стандарти.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. М. Моральні основи права як предмет етико-правових досліджень. Харків : Право, 2008. С. 117 – 125.
2. Денисенко В. Кант Іммануїл. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 313 с.
3. Джолос С. В. Взаємодія і співвідношення права і моралі : легістський погляд: науковий вісник Херсонського державного університету, 2013. Вип. 5. Т. 1. С. 37 – 41.
4. Євхутич І. М. Мораль і право в системі соціальних уявлень та їх місце й роль у діяльності Національної поліції України. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 212 с.
5. Єлманова О. М. Право та мораль: співвідношення понять в контексті аналізу основних регуляторів суспільних відносин, чинників та наслідків їхнього регулятивного впливу: часопис Київського університету права, 2011. № 4. С. 89 – 93.
6. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права. Київ: Кондор, 2006. 477 с.
7. Кривонос Р. А. Ллойд Джордж. Київ: Знання України, 2004. Т. 1. 760 с.
8. Малахів В. А. Етика: курс лекцій: навч. посіб. Київ : Либідь, 2000. 384 с.
9. Самолюк Ю. М. Співвідношення права і моралі: судова апеляція. Право України, 13.09.2010 р. № 56.
10. Сидоренко О. М. Право та мораль як основні способи правового впливу на поведінку суб'єктів. Миколаїв : Іліон, 2016. С. 405 – 420.
11. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. Харків, 2001. 233 с.